

Сучасні напрями реалізації стратегії розвитку робочих місць

Реалізація Україною стратегічного курсу на формування соціально-орієнтованої держави через здійснення економічної політики, пріоритетом якої є людський розвиток та піднесення життєвого рівня населення, не може успішно здійснюватися без формування сучасних напрямів реалізації стратегії розвитку робочих місць в Україні.

Ключові слова: робоче місце, стратегія розвитку, стратегічні напрями, соціальні пріоритети.

Необхідність забезпечення сталого соціально-економічного розвитку українського суспільства потребує опрацювання стратегії формування системи робочих місць, яка б відповідала сучасним вимогам національного ринку праці. Її головна суть полягає у чіткому визначенні цільових орієнтирів, пріоритетів та конкретних заходів щодо їх забезпечення з опрацюванням можливих альтернатив, термінів та механізму реалізації.

Ми поділяємо погляди науковців щодо важливості і пріоритетності регіонального підходу до визначення стану робочих місць та можливості їх подальшого розвитку. Ця позиція ґрунтується на тому, що диспропорції у промисловому виробництві призводять до поглиблення диспропорцій у регіональній структурі продукції промисловості, підвищення концентрації промислового виробництва та кількості промислових підприємств, а відповідно і кількості зайнятих на них.

Розробці проблематики, пов'язаної з розвитком робочих місць, присвячено багато наукових праць, зокрема відомих українських і зарубіжних вчених-економістів: І.В. Анішиної, С.І. Бандура, Д.П. Богині, І.К. Бондар, О.А. Грішнєвої, Т.А. Заяць, Е.М. Лібанової, А.А. Нікіфорової, В.В. Онікієнка, І.Л. Петрової, В.М. Петюха, О.Ю. Рудченко, А.В. Семенова, В.А. Савченка та інших. Проте окремі її аспекти, зокрема ті, що пов'язані із розробкою стратегії розвитку робочих місць у нових соціально-економічних умовах модернізації промисловості, потребують поглибленого дослідження, особливо в контексті переходу вітчизняної економіки на модель інноваційного розвитку.

Метою даної статті є формування сучасних напрямів реалізації стратегії розвитку робочих місць як невід'ємної складової стратегії економічного розвитку України на довгостроковий період з позицій системного підходу.

На нашу думку, необхідно розробити таку стратегію розвитку робочих місць, яка б забезпечувала їх економічну ефективність, враховуючи якісну структуру останніх. Загалом, вказана стратегія має передбачати як створення нових робочих місць, так і систему заходів, спрямованих на повне використання наявних економічних робочих місць та забезпечення їх кваліфікованим і високоосвіченим трудовим потенціалом. Окремо слід виділити ті робочі місця, які є морально і фізично застарілими, з обґрунтуванням недоцільності їх використання, а звідси – визначити систему заходів із виведення їх з експлуатації.

Серед стратегічних напрямків розвитку робочих місць у більшості випадків акцентують увагу на збільшенні їх кількості і відповідно – зростанні зайнятості. Безперечно, для цього необхідні великі матеріальні, фінансові і людські ресурси. Щодо людських ресурсів, то мова йде про робочу силу необхідної кваліфікації та навичок, потрібних для обслуговування робочого місця. До того ж слід враховувати і наявність платоспроможного попиту саме на ту продукцію, яку передбачається виробляти на новостворених робочих місцях.

У мікроекономічній теорії передбачається, що, лише одержуючи так званий «нормальний» прибуток, підприємство залишається зі сталою кількістю робочих місць, тобто не відбувається ні їх збільшення, ні скорочення. Як тільки прибуток перевищує нормальний рівень, діяльність підприємства активізується, а це відповідно призводить до необхідності або збільшення кількості робочих місць, або підвищення їх продуктивності; і навпаки, якщо діяльність є збитковою, то збільшувати, а можливо, і зберігати робочі місця є недоцільним.

У першому випадку виникає потреба в залученні коштів для створення нових робочих місць. Це може здійснюватися за рахунок як зовнішніх, так і внутрішніх інвестиційних ресурсів. За оцінками експертів Міжнародної організації праці В. Зенгенбергера і М. Кене залучення зовнішнього капіталу в регіональну економіку шляхом надання пільг для інвесторів (екзогенний тип розвитку регіону) пов'язане зі значними витратами місцевих бюджетів, які могли б бути використані на проведення активної регіональної політики зайнятості [1, с. 91]. Ефективність таких методів інвестиційної активності досить низька. Практика показує, що на таких територіях найчастіше відбувається зворотній вплив капіталу, як тільки погіршується економічна ситуація і скасовуються привілеї. При ендегенному типі розвитку економіки кошти місцевих бюджетів використовуються на розвиток місцевої інфраструктури. Акцент у даному випадку робиться на стимулюванні розвитку нових виробництв, впровадженні сучасних технологій. При такому підході до створення нових робочих місць інвесторів, як зовнішніх, так і внутрішніх, приваблюють не дешева робоча сила, а висока якість виробничих ресурсів, а це призводить до створення постійних робочих місць.

В економічній літературі пропонуються інші підходи до створення робочих місць, які, по суті, не потребують інвестиційних коштів. В їх основі лежить ідея неокласиків, згідно з якою створення робочих місць можливе за рахунок зменшення оплати праці працівників. Як зазначив Джон М. Кейнс, «... готовність працівників погодитись на зменшення заробітної плати зовсім не є ліками від безробіття» [2, с. 71]. Однак із цим важко погодитись, оскільки зниження доходів населення не може сприяти зростанню зайнятості, адже існує тісний зв'язок між доходами населення, інвестиціями і зайнятістю. Зменшення реальної заробітної плати сприяє скороченню купівельної спроможності населення, а це в свою чергу стримує створення нових робочих місць.

Разом з тим слід зазначити, що однією з основних передумов створення робочих місць повинна бути економічна потреба в них, яка і спонукає інвестувати матеріальні та грошові ресурси.

Наступною стратегічною альтернативою розвитку робочих місць може бути стабілізація їх кількості. Саме вона, на нашу думку, є найбільш доречною на даний період часу. Можливі напрями її реалізації: збереження сталої кількості робочих місць; збереження тих робочих місць, які не функціонують через несприятливу кон'юнктуру ринку; замість скорочених неефективних робочих місць створення такої ж кількості нових робочих місць.

Щодо збереження робочих місць, то цей процес може здійснюватися двома шляхами. По-перше, шляхом консервації робочих місць, тобто збереження тих з них, які не функціонують через несприятливу ринкову кон'юнктуру, знаходяться на стратегічно важливих для країни об'єктах; збереження частини робочих місць для запобігання масовому безробіттю та соціальної напруги в суспільстві. Безперечно, це вимагає певних коштів, джерелом яких є субсидії та дотації, які виділяються органами державної виконавчої влади – в кращому випадку, і амортизаційні кошти – в гіршому. Однак за настання сприятливих макроекономічних та кон'юнктурних змін ці робочі місця можна буде ефективно використати, оскільки вартість створення нових робочих місць відповідно до вимог науково-технічного прогресу є набагато більшою від вартості технічного переозброєння вже наявних.

По-друге, розв'язання вказаного завдання можливе завдяки збереженню робочих місць з їх одночасною модернізацією і оновленням. За допомогою модернізації змінюються технічні засоби та виробничий простір, а при перепрофілюванні підприємства зміни торкаються і продукції, яка виготовляється на відповідному робочому місці. А це в свою чергу вимагає робочої сили з дещо іншою професійною підготовкою. Отже, другий напрямок передбачає не просто збереження робочих місць, а й обов'язкове врахування вимог науково-технічного прогресу та ринкових змін. Відповідно, цей варіант є більш раціональним і доречнішим до використання на даний період часу.

Слід зазначити, що в сучасних умовах соціально-економічного розвитку промисловості України збереження в значних обсягах неперспективних і неефективних робочих місць є недоцільним, оскільки вони вже практично вичерпали свої позитивні соціальні функції. Можливо вирізнити два підходи щодо реалізації даної стратегічної альтернативи. Перший передбачає скорочення надлишкових робочих місць, тобто тих із них, які не функціонують і не будуть функціонувати через застарілі технології чи технологічні процеси; недостатню якість продукції і техніко-економічні її показники, зниження ринкового попиту на неї. Збереження таких робочих місць потребує значних витрат, пов'язаних з утриманням персоналу, інженерної інфраструктури, енергетичних і матеріальних витрат, що є важким тягарем для фінансового стану підприємства. Очевидно, що за таких умов забезпечити високу якість і зниження собівартості продукції неможливо. Тому стосовно таких робочих місць слід застосувати стимулюючі заходи з виведення їх з експлуатації, а зекономлені ресурси (фінансові, матеріальні, трудові) можуть бути спрямовані на інші цілі. Звичайно, це може призвести до зростання соціальної напруги в суспільстві, оскільки стимулюватиме переростання прихованого безробіття у відкрите за відсутності потрібної кількості продуктивних робочих місць. Однак цього процесу уникнути не можна, а чим довше будуть зберігатися неефективні потужності і процеси виробництва, тим тривалішою буде структурна перебудова промисловості України, що негативно позначиться на конкурентоспроможності вітчизняної продукції. Що ж стосується вивільнених працівників, то їм необхідно створити умови для перекваліфікації. Можливий і інший варіант, який передбачає скорочення неефективних постійних робочих місць, а на їх основі – створення тимчасових (можливо сезонних) робочих місць.

Одним із варіантів може бути також скорочення неперспективних робочих місць і на їх основі створення принципово нових. Звичайно, цей варіант є кращим, але для його реалізації необхідні:

- наявність потенційних резервів для перетворень фізичних робочих місць в економічні;
- цілеспрямована державна політика щодо поліпшення загальноекономічної ситуації;
- інвестиції для технічного переозброєння виробництва з метою забезпечення належної якості й конкурентоспроможності продукції;
- перепідготовка працівників, які займали непродуктивні робочі місця, або їх скорочення і прийом на роботу кваліфікованого персоналу.

Отже, в контексті стратегії розвитку робочих місць можна розглядати такі стратегічні альтернативи: зростання, стабілізацію, елімінацію. Стратегічні напрями їх використання відображено на рис. 1.

Вибір того чи іншого альтернативного напрямку залежить від фази економічного циклу і типу економіки. За умови її зростання, де валові інвестиції перевищують амортизацію, може відбуватися розширене відтворення робочих місць. Якщо економіка перебуває у статичному стані, а валові інвестиції зрівнюються з амортизацією, то відповідно зберігається незмінною структура робочих місць.

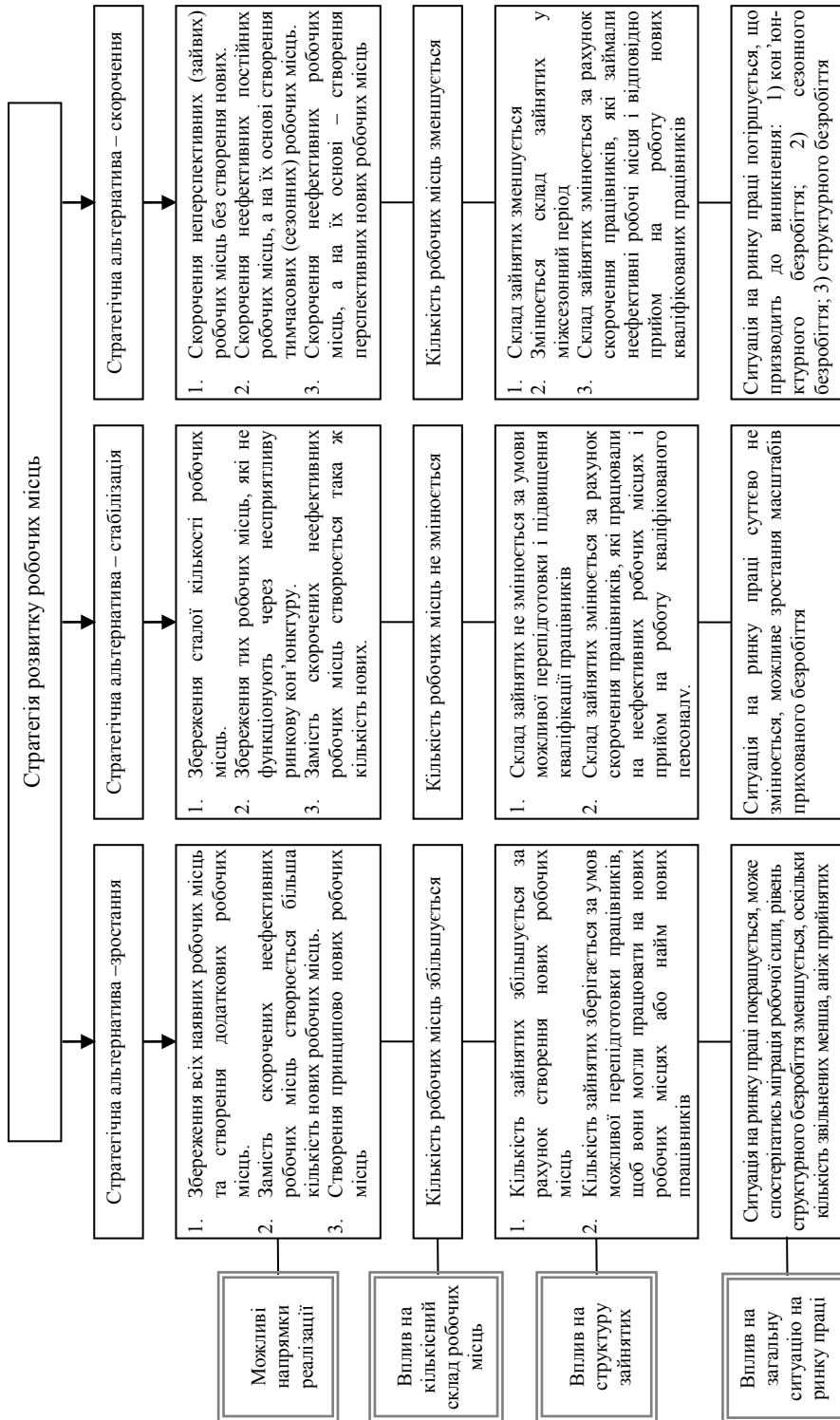

Рис. 1. Стратегічні альтернативи розвитку робочих місць

У депресивній економіці валові інвестиції, як правило, менші за амортизацію, тобто відбувається процес деінвестування і скорочення робочих місць.

Окрім цього, необхідно також враховувати:

- стан розвитку певної галузі промисловості на даний період часу: є галузі, в яких доцільно створювати робочі місця, тобто ті з них, у яких виготовляється конкурентоспроможна продукція, і ті галузі, які не мають перспектив розвитку, і цілком зрозуміло, що створювати робочі місця в даному випадку недоцільно. Однак визначення пріоритетів розвитку робочих місць повинне пов'язуватися з галузевою структурою промислового виробництва, яка згідно зі стратегією економічного і соціального розвитку України до 2015 р. повинна наблизитися до пропорцій, які мають економічно розвинені країни та країни з перехідною економікою, що досягли економічного зростання у результаті реалізації активної промислово-інвестиційної політики;
- наявність фінансових ресурсів. Навіть якщо обрана стратегія є оптимальною, слід враховувати підходити до вибору джерел надходжень необхідних фінансових коштів;
- вибір регіональних пріоритетів при визначенні стратегії розвитку робочих місць. Зміни в регіональній структурі робочих місць можуть бути обумовлені соціально-економічним станом регіону, трудовою міграцією, рівнем безробіття у регіоні, життєвим рівнем населення, гостротою соціальної напруги в регіоні;
- перебіг соціальних процесів. Зокрема, з метою попередження можливих негативних соціальних наслідків, запобігання масовому безробіттю різко зменшувати кількість робочих місць недоцільно. Однак і тривале збереження неефективних робочих місць є також економічно недоцільним. З метою виходу з такої ситуації необхідно створювати систему соціальних гарантій зайнятості населення, визначити основні індикатори соціальної захищеності.

Список використаних джерел:

1. Зенгенбергер В. Роль активной отраслевой и региональной политики занятости / В. Зенгенбергер, М. Кене // Общество и экономика. – 2006. – № 3-4. – С. 90-96.
2. Кейнс Дж. Общая теория занятости, процента и денег / Дж. Кейнс ; пер. с англ., общ. ред. А. Г. Милейковского и И. М. Осадчей. – М. : Прогресс, 1978. – 494 с.
3. Иванова В. Н. Управление занятостью населения на местном уровне / В. Н. Иванова, Т. И. Безденежных // Финансы и статистика. -- 2002. – 192 с.

Тараевская Л.С. Современные направления реализации стратегии развития рабочих мест.

Реализация Украиной стратегического курса на формирование социально-ориентированного государства посредством осуществления экономической политики, приоритетом которой является человеческое развитие и повышение жизненного уровня населения, не может успешно осуществляться без формирования современных направлений реализации стратегий развития рабочих мест в Украине.

Ключевые слова: рабочее место, стратегия развития, стратегические направления, социальные приоритеты.

Tarayevska L.S. Modern Trends of Development Strategies Realisation of Workplace.

The realisation of strategic course by Ukraine is aimed on forming the social oriented state through economical politics realisation priority of which is human self-development and increasing the life level which can't be perfectly done without forming of modern trends of development strategies realisation of workplace in Ukraine.

Key words: workplace, workplace strategy development, strategic guidelines, social priorities.

Надійшло 01.04.2009 р.